
נתונים להכחשה:

מסך העשן מאחורי
הרעבת עזה

ד"ר שמואל לדרמן

אפריל 2026

הפורום לחשיבה אזורית
منتدى التفكير الاقليمي

אני מודה לשירי דווידוביץ, דניאל טופה, ד"ר נורית נוביס-דויטש,
אדם רז וד"ר אסף דוד על הערותיהם לטיוטות של מאמר זה.

שמוליק לדרמן

הפורום לחשיבה אזורית מנגיש לציבור מידע וניתוח מקצועי על המזרח התיכון ויחסי ישראל והפלסטינים, במטרה לקדם שיח ציבורי מורכב ולחולל שינוי באופן שבו הציבור הישראלי תופס את האזור ואת מקומה של ישראל בתוכו.

מבוא

וישראל לא הטילה מגבלות על כניסת סיוע מלבד לצורכי ביטחון.

הפער הזה בנרטיבים מעורר השתאות, משום שהשימוש של ישראל בהרעבה כנשק לא רק הוצהר על ידי מקבלי החלטות מרכזיים, אלא גם נדון ודווח בגלוי בתקשורת הישראלית. מצד שני, הכחשה של פשעים גלויים שנעשים על ידי מדינת הלאום והקהילה הפוליטית שאליה שייך כותב מסוים, עיתונאי או חוקר, היא נפוצה מאוד. אף שמלחמת ישראל בעזה אינה שונה בעניין זה ממקרים רבים אחרים, יש טעם לעמוד על אופי הטיעונים והמנגנונים שמאפשרים את ההכחשה ומקדמים אותה.

הראשון שבמנגנונים הללו הוא ההתעלמות מהעדויות והנתונים בסוגיה לאורך המלחמה או ההתייחסות אליהם כבלתי־אמינים. כמו בכל מלחמה, נתונים ועדויות ספציפיים עשויים להיות מוטעים, מטעים או שקריים, אך התמונה העולה מכלל הנתונים והעדויות על ההרעבה בעזה ברורה למדי, ולכן ההתעלמות מהם הופכת לצורך הכרחי במאמצי ההכחשה. המנגנון השני הוא התעלמות [מאחת התובנות הבסיסיות ביותר](#) במחקר על רעב המוני: האתגר היסודי איננו [הזמינות](#) של מזון ושל סיוע אלא [נגישותם](#) לאוכלוסייה, ובמיוחד לשכבות הפגיעות יותר בקרבה. מה שעשוי בתנאים אחרים לספק את צורכי האוכלוסייה הופך להיות לחלוטין לא־מספק בתנאי מלחמה אינטנסיבית מהסוג שישראל ניהלה בעזה. ההתעלמות מנקודה בסיסית זו היא מוטיב חוזר במרבית הניסיונות הישראליים להכחיש את מדיניות ההרעבה.

במסמך זה אני מבקש לבחון מחדש את האופן שבו ישראל עשתה שימוש ברעב ובשליטה בסיוע הומניטרי כנשק במלחמה בעזה, ולהראות כיצד חלק ניכר מהדיון בנושא בישראל משמש לא אחת מסך עשן המסתיר הכרעות פוליטיות מודעות. כפי שאבקש להראות, מאז תחילת המלחמה ובעוצמה גוברת ממרץ 2025, המדיניות הישראלית כלפי הסיוע, כלומר כניסת מזון, ציוד רפואי, דלק, מים ואמצעים חיוניים אחרים למחיה, עולה כדי שימוש בהרעבה כנשק במלחמה. מדיניות זו בעיקרה אינה נעוצה בטעות אלא בתכנון, ניסוי ותמרון סביב "הקו האדום" ההומניטרי והלחץ הבינ־לאומי על ישראל בשלביה השונים.

במידה רבה המסמך דן במובן מאליו, היות שהנתונים והעדויות לגבי המשבר ההומניטרי החמור ומצוקת הרעב הנרחבת בעזה לאורך המלחמה הם חד־משמעיים, גם אם קביעות ספציפיות של סוכנויות האו"ם וארגוני הסיוע עשויות להיות שנויות במחלוקת או מוטעות. משבר זה נגרם לא רק מהמלחמה עצמה אלא מההגבלות השיטתיות שהציבה ישראל על כניסת מזון, ציוד רפואי, דלק וגז ומגוון מוצרים חיוניים אחרים, ועובדה זו הייתה גלויה לעין לאורך המלחמה ומוסכמת על סוכנויות האו"ם, ארגוני סיוע, ארגוני זכויות אדם, מומחים בסוגיה ואף על הסוכנויות הרלוונטיות בממשל ביידן ועל בעלי ברית אחרים. לעומת זאת, על פי הנרטיב הישראלי הרשמי, המקובל גם על עיתונאים וחוקרים ישראלים, ישראל לא ניהלה מדיניות הרעבה בעזה, ולאורך המלחמה לא היה רעב חמור ברצועה מלבד במשבר הרעב של אמצע 2025; היה מספיק מזון,

במה שנכנס לרצועה היא יוצאת דופן בהשוואה לרוב המקרים הללו, אם לא לכולם.

כמידת השליטה — מידת האחריות. אף שגם חמאס נושא באחריות כבדה לאסון ההומניטרי בעזה, הייתה זו בחירתה של ישראל לעשות שימוש בהרעבה כנשק, כשם שבחרה לנקוט אמצעים שהביאו כצפוי לפגיעה נרחבת באוכלוסייה האזרחית בהיבטים אחרים של המלחמה. קורבנותיה של בחירה זו הם הקורבנות שלנו — לא רק של ממשלת ישראל ומערכת הביטחון, אלא של כולנו כקהילה פוליטית, במיוחד לאור הלגיטימציה הרחבה שקיבלה מדיניות ישראל בעזה מהציבור הישראלי.

המסמך שלפניכם מפרט את בחירתה של ישראל ואת הדינמיקה סביבה לאורך המלחמה.

לבסוף, מכחישה של מדיניות ההרעבה של ישראל נאלצים לבודד את משבר הרעב החמור במיוחד בעזה באמצע 2025. מכיוון שבלתי-אפשרי להכחישו, הם טוענים כי מדובר באפיזודה ספציפית הנובעת מטעויות חישוב בישראל ומביזה מסיבית של הסיוע, שנכנס בזמן הפסקת האש (ינואר-פברואר 2025), בידי חמאס. אולם את ההרעבה של אמצע 2025 אי-אפשר להבין אלא כשיאו של תהליך מתמשך שהחל כבר באוקטובר 2023, וכלל הגבלות חמורות שהטילה ישראל על כניסת מזון, סיוע וסחורות לרצועה לצד פגיעה שיטתית במקורות ייצור ואספקת מזון ובתשתיות האזרחיות ברצועה, פגיעה שצומצמה בעיקר בזכות לחץ בין-לאומי. תהליך זה הביא את מרבית אוכלוסיית עזה למשבר רעב כרוני שגבה קורבנות לא-מעטים עוד בתקופת ממשל ביידן, אולם עם כניסת טראמפ לבית הלבן הוסרו המגבלות המעטות שהטילה ארה"ב על ישראל. התוצאה של היד החופשית שניתנה לממשלת נתניהו הייתה, כפי שהזכירה ישראל לאורך המלחמה, אסון הומניטרי חסר תקדים ברצועה.

היקף התמותה והפגיעה שנגרמו לאוכלוסייה האזרחית כתוצאה מההרעבה ברצועת עזה, ובעיקר לשכבות פגיעות במיוחד (ילדים, נערות, נשים, קשישים וקשישות), עדיין אינן ידועות לאשורן. אולם אפשר לומר בביטחון שרובן ככולן היו ניתנות למניעה. האו"ם, ארגוני זכויות אדם וארגוני סיוע הדגישו לעיתים קרובות במהלך המלחמה כי הרעב, ובאופן כללי יותר המשבר ההומניטרי בעזה, הם "מעשה ידי אדם". יש משהו מטעה בהצהרות הללו: כפי שחוקרי רעב [מדגישים](#) שוב ושוב, רעב המוני, במיוחד בעת המודרנית, אינו בדרך כלל תוצאה של מחסור במזון בפני עצמו (גם אם קיים מחסור כזה), אלא נובע משיבוש הגישה של אוכלוסייה למזון הקיים, כלומר הוא תוצר של החלטות פוליטיות, ובמובן זה הוא תמיד "מעשה ידי אדם". הדבר נכון לכל מקרי הרעב ההמוניים שהיינו עדים להם בעשורים האחרונים, מסודאן ואתיופיה ועד תימן. אולם ההרעבה הישראלית של עזה ייחודית בכך שמידת השליטה של ישראל

מניעת סיוע ומזון מעזה כנשק במלחמה

מאז [הפסקת האש](#) שהוכרזה באוקטובר 2025, ישראל [ממשיכה להגביל](#) כניסת סיוע לעזה באופן [עקבי](#) – מצידוד רפואי ותחליף מזון [לתינוקות](#) ועד [אוהלים וקרואנים](#) – [למנוע](#) ממתופלים עזתים להתפנות [לבתי חולים במזרח ירושלים](#) ובגדה המערבית [ולהגביל עשרות ארגוני סיוע](#) מלסייע לאוכלוסייה. בכך ישראל ממשיכה להחליש את מערכת הסיוע של האו"ם ושל ארגונים הומניטריים שותפים לו, [לשמר את המשבר ההומניטרי ברצועה ולהביא למותם של עזתים](#), ובכלל זה ילדים, [מקור](#) ומשיטפונות, [מחוסר ציוד רפואי בבתי החולים ובהמתנה לפינוי לטיפול](#) מחוץ לרצועה. מאחר שהפשע של שימוש בהרעבה כנשק במלחמה כולל לא רק מניעת מזון אלא גם שלילת "אובייקטים חיוניים" להישרדות האוכלוסייה, המשמעות היא שישראל ממשיכה לפשוע באופן זה ברצועת עזה גם לאחר הפסקת האש.

ישנו פער מוזר בין השימוש החוזר ונשנה שישראל עושה [בסיוע ובמזון כנשק](#) מתחילת מלחמתה בעזה לבין ההכחשה הגורפת של שימוש זה על ידי המדינה, חוקרים וכותבים ישראלים. שיאה של ההרעבה היה כידוע בין מרץ לספטמבר 2025. היא החמירה את משבר הרעב בעזה עד כדי כך שהוא הביא ישירות למותם של מאות [מתת-תזונה](#), [למספר לא-ידוע](#) של מתים [כתוצאה עקיפה](#) של תת-תזונה, למספר גדול הרבה יותר של ילדים שצפויים לסבול מבעיות התפתחות פיזיות, קוגניטיביות ונפשיות ולטראומה [נוספת](#) לרוב תושבי הרצועה. שלב חמור זה בשימוש של ישראל בהרעבה עורר כידוע זעם בין-לאומי ניכר על ישראל, והיה גורם חשוב בכך [שמומחים בולטים](#), ובכלל זה [כאלו שהסתייגו מכך לפני כן](#), הגיעו למסקנה שהראיות נגד ישראל לגבי הפשעים החמורים ביותר התחזקו משמעותית. אבל אי-אפשר להבין את המדיניות שנקטה ישראל בחודשים אלו מבלי להבין את ההמשכיות של המדיניות מתחילת המלחמה.

דווקא הדיווחים על משבר הרעב בעזה ב-2025 ותגובת ישראל אליו מלמדים על תהליכי קבלת ההחלטות בסוגיה. כך למשל [דיווח](#) העיתונאי נדב איל בתחילת אוגוסט 2025:

ידיעות אחרונות

אבות האסון

המחדל: הממשלה התעלמה מהמצב המחריף בעזה, נתניהו דחה ועיכב החלטות, השרים זילזלו בהמלצות צה"ל, סמוטריץ' וכן גביר לחצו לא להכניס כלום לרצועה, הקשר עם האו"ם הידרדר והפורמולות לתינוקות נבזזו | האזהרה: מתאם הפעולות בשטחים הרים דגל אדום, אבל באיחור | המחיר: המשבר ההומניטרי הביא השבוע את ישראל לתבוסה המדינית הגדולה בתולדותיה כרוניקה של כישלון ידוע מראש

נדב איל | 01.08.25 | 00:00

לקבל כ-80 משאיות של מזון ביום או כ-50 אלף טון בחודש, והערכה זו הייתה נמוכה מהערכת תוכנית המזון העולמית שעמדה על כ-60 אלף טון מזון בחודש. נתון דומה עולה ממסמך התגובה של ["מתפ"ש ומשרד החוץ](#) לוועדת המומחים של האו"ם להערכת הרעב (IPC וועדת הביקורת של FRC) מספטמבר 2025. במסמך מצוין גם שמשרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים (OCHA, להלן "אוצ'ה") העריך בעצמו במרץ 2025 כי 50 אלף טון מזון מספיקים להאכיל את אוכלוסיית עזה במשך חודש. מתפ"ש ומשרד החוץ מזכירים גם את הנתון הגבוה יותר של תוכנית המזון העולמית, אך טוענים שהוא כולל גם מרחב ביטחון בגלל הסטה וביזה של סיוע.

אלא שהמסמך של [אוצ'ה](#) קובע שיותר מ-50 אלף טון של מזון נדרשים לעזה כדי לספק לתושביה הקצבת מזון בסיסית לאדם, ונוסף על כך דרושים 9,700 טון קמח בחודש עבור המאפיות המסובסדות ואספקה נוספת הדרושה לייצור ארוחות חמות. הוא תואם אם כן את הערכתה

הסיפור שאיל מספר הוא של שרשרת טעויות. שורש העניין, כפי שהוא מסביר זאת, היה זה:

"אף אחד מפקבלי ההחלטות לא ידע, ולא עסק בשיבות הקבינט, בשאלה דרמטית: כמה מזון עזה צריכה בדיוק? יש פה ויכוח עז. בפתפ"ש אופרים כי עזה צריכה לקבל בערך 80 משאיות של מזון ביום. כל משאית היא בערך 20 טון, וזה יוצא כ-50 אלף טון סיוע בחודש. בארגונים בינלאומיים דוחים את 'חישובי המשאיות של ישראל' כי אופרים שעל חלקן אין 20 או 22 טון. תוכנית המזון העולמית, שצה"ל סיפן כגוף או"ם 'נקי' (להבדיל מאונר"א), טוענת שמדובר ב-62 אלף טון בחודש."

על פי איל, אף על פי שממשלת ישראל ניהלה במשך שנה וחצי מלחמה שבה סוגיית הרעב ברצועת עזה הייתה קריטית, כאשר היא הכריעה בעד עצירה מוחלטת של כניסת מזון וסיוע לעזה בתחילת מרץ 2025, לא היה למקבלי ההחלטות מושג ברור כמה מזון אוכלוסיית עזה צריכה בדיוק. באותו זמן, איל טוען, לרשות הקבינט עמדה ההערכה של מתפ"ש שעזה צריכה

חישובים כושלים

הנתון של כ-80 משאיות מזון ביום שדרושות לעזה לכאורה מופיע גם בדו"ח של פרופ' דני אורבך ועמיתיו, שפרסם מרכז בס"א באוניברסיטת בר-אילן. המחברים טוענים בין היתר שישראל הכניסה מספיק מזון לרצועה לאורך כל המלחמה למעט במשבר הרעב באמצע 2025. חישוב המספר הממוצע של משאיות המזון שנכנסו לעזה מדי יום ב-2022 (73 משאיות) יחד עם פיצוי על אובדן הייצור העצמי של מזון בעזה, הוביל אותם למסקנה שדרושות כ-81 משאיות מזון ביום כדי לשמר את תזונת תושבי עזה ברמה מקבילה לזו שלפני המלחמה, בשעה שישראל הכניסה מספר משאיות גבוה יותר באופן משמעותי לאורך המלחמה. הנתון שהם הסתמכו עליו — כ-12% ייצור עצמי ברצועה לפני המלחמה — מבוסס על מחקר של פרנצ'סקו צ'צ'י ואחרים שנשען על מחקר של אוקספם מ-2013, אולם הנתון הזה לא הופיע במחקר האחרון. ארגון המזון והחקלאות של האו"ם לעומת זאת העריך שהייצור העצמי בעזה לפני המלחמה סיפק 20%-30% מהצריכה הקלורית של תושביה, ושיותר מחצי מיליון מתושבי הרצועה היו תלויים בו באופן מלא או חלקי בצורות שונות.

של תוכנית המזון העולמית ללא הנחה של אובדן ובזבוז משמעותיים של מזון. אותו מסמך גם מסביר שלמרות השיפור במהלך הפסקת האש, מה שנכנס לרצועה רחוק מלספק את צורכי התזונה של תושביה משום שאינו מספק את הגיוון התזונתי הדרוש, במיוחד עבור ילדים מתחת לגיל שנתיים, נשים בהיריון ונשים מניקות שפגיעות במיוחד לתת-תזונה. אוצ'ה קובעים לפיכך כי דרושה הכנסה של מזון, סיוע הומניטרי ומוצרים חיוניים אחרים במספרים גדולים.

למרות האזהרות הללו ואחרות שבאו בעקבותיהן, המשיכה ישראל לחסום כניסת סיוע לעזה עד ה-19 במאי, ולאחר מכן הכניסה סיוע בכמויות מעטות תוך שהיא מכריזה שוב ושוב שאין רעב בעזה. רק כאשר הייתה המציאות ברורה כשמש, נאלצה ישראל להודות בקיומו של רעב והגדילה בהדרגה את כמות הסיוע הנכנס. כפי שעולה מהתגובה של מתפ"ש ומשרד החוץ, רק ביולי 2025, אחרי חודשים של הרעבה, נכנס המינימום של קרוב ל-50 אלף טון מזון. ואכן, איל מספר לנו, גם כשחידשה ישראל את הסיוע היא עשתה זאת באופן מינימלי ובהדרגה מזעזעת למדי:

"ב-19 במאי ישראל פחדשת את הפזון והסיוע לרצועה ועושה פניית פרסה — איטית, מגומגמת — מהפדיניות שהחלה בערך 80 יום לפני כן. הודעת לשכת ראש הפמשלה באותו לילה מכירה לגפרי באפשרות של משבר רעב ברצועה: 'בהפלצת צה"ל, ופתוך הצורך הטבעי לאפשר את הרחבת הלחיטה העציפה להכרעת חמאס, ישראל תכניס כמות בסיסית של מזון לאוכלוסייה כדי לוודא שלא יתפתח משבר של רעב ברצועת עזה [...] משבר כזה יסכן את המשך פעולת 'תרכבות גדעון' להכרעת חמאס'. שימו לב לטילים 'כמות בסיסית'. בשום שלב, לפרות האזהרות, לא מקבלת מערכת הביטחון פקודה להציף את הרצועה בפזון וסיוע; בפמשלה עדיין מנסים לשלוט בכמות הפזון לטילוני בני אדם."

משהו רציני, על פי איל, השתבש בחישובים של ממשלת ישראל ומתפ"ש. אבל מה זה היה?

צורכי התזונה והסיוע של העזתים התגברו לאורך המלחמה כתוצאה ממצוקת הרעב וההרס השיטתי של תשתיות אזרחיות ובתוכם בתי חולים ומרפאות. בשעה שאזרחים מורעבים, כנופיות חמושות וחמאס עצמו השתלטו על סיוע, [סירבה ישראל לבקשת האו"ם וארגוני הסיוע](#) לנהל דרכים בטוחות שימשו למעבר סיוע, והרגה עובדי סיוע במספרים גבוהים. כפי שצייננו עובד סיוע אחד בשלב מוקדם של המלחמה: "יותר קל לתאם מניעת חיכוך עם מיליציה בדרום סודאן [...] שיש לה טלפון לווייני אחד מאשר עם [צה"ל] בנקודה זו". עובדי סיוע עם ניסיון באזורי מלחמה אחרים העידו [שמעולם לא נתקלו במחסומים דומים](#) בפני אספקת סיוע.

מעבר לכך, אי-אפשר להפריד בין סוגיית המזון לשאר הסיוע שנכנס לרצועה. ישראל הציבה מגבלות חמורות על כניסת דלק, גז ומים לרצועה. דלק דרוש כדי לקרר ולשמר את המזון שנכנס וכדי להפעיל את המאפיות; גז דרוש לבישול חלק גדול מהמזון; ומים דרושים לבישול וכמובן לשתייה, בין השאר כדי למנוע התפרצות של מחלות שהשילוב ביניהן ובין תת-תזונה עלול להיות קטלני. היות שמוצרים חיוניים אחרים כמו אוהלים, מוצרי היגיינה, עץ (כחומר בעירה חלופי לגז) וכיוצא בזה נכנסו רק בכמויות מעטות, [מחיריהם](#) היו גבוהים. שירותים נדרשים אחרים, כמו [תחבורה לפינוי](#) מהאזורים שהגדיר צה"ל, עלו גם הם ביוקר. לתושבי עזה, במיוחד לאוכלוסיות הפגיעות בקרבם, היו עוד פחות משאבים לרכוש מזון שהוכנס לרצועה בידי [מספר מועט](#) של סוחרים פרטיים, שכאמור גם מחיריו עלו מאוד לאורך המלחמה, לעיתים באופן קיצוני.

כך או כך, אפשר להשוות את ההערכות של מתפ"ש ואורבך ועמיתיו להערכתו של ממשל ביידן כבר בדצמבר 2023. על פי [שניים מבכירי הממשל](#) שעסקו ישירות בסוגיה, ממשל ביידן הגיע אז למסקנה שאם פחות מ-250 משאיות מזון וסיוע אחר ייכנסו לעזה מדי יום, מערכת הסיוע תתמוטט תחת הלחץ של עזתים מיואשים. הם העריכו שדרושות 350-400 משאיות כאלה מדי יום כדי לספק את צורכי האוכלוסייה העזתית. הערכתם הייתה נמוכה מזו של [האו"ם](#), [תוכנית המזון העולמית](#) וארגוני סיוע אחרים (ובכללם USAID, סוכנות הסיוע האמריקאית), שגרסו בדרך כלל שדרושות כ-300 משאיות של מזון וסיוע אחר מדי יום ומספר כולל של 500-600 משאיות של אספקה חיונית כדי לספק את צורכי האוכלוסייה בעזה.

הפער בין ההערכות (הגסות) הללו נובע לא רק מסוגיית הסיוע הנוסף הדרוש לעזה מעבר למזון אלא מעובדה פשוטה: במצב של לחימה אינטנסיבית, על אחת כמה וכמה זו שישראל ניהלה בעזה, הבעיה העיקרית איננה כניסת המזון אלא הגישה של האוכלוסייה אליו. אחרי הכול, כבר לפני המלחמה, יותר מ-60% מאוכלוסיית עזה [חיו בעוני](#); יותר מ-40% היו מובטלים, וכ-80% קיבלו סיוע הומניטרי. משלב מוקדם של המלחמה הפכו רוב תושבי עזה לפליטים פנימיים שמתגוררים באוהלים בתנאים קשים. מקורות המזון המקומיים, מחסני מזון ואתרי חלוקת מזון הופצצו לעיתים קרובות. דרכי התחבורה בעזה שבהן עבר הסיוע הלכו ונהרסו במהירות; מחירי המזון ומוצרים אחרים בשווקים עלו משמעותית, ויכולתם של עזתים רבים לרכוש אותם הלכה ופחתה; מה גם שלאורך המלחמה היה לעיתים קרובות מחסור חריף במזומנים, וכסף מזומן [הפך בעצמו סחורה](#).

מספיק מזון לאכול. הוא אינו סיטואציה שבה **אין מספיק מזון** לאכול". דה ואל טען למעשה שאורבך ועמיתיו לא התקרבו לתפוס את בעיות הגישה למזון ברצועה, הקיימות בכל מקרה של לחימה אינטנסיבית ובוודאי במלחמה מהסוג שניהלה ישראל בעזה. ביקורת זו רלוונטית גם להערכה הדומה שסיפק מתפ"ש: אם אכן ביקשה ישראל להימנע ממשבר רעב בעזה, היא התבססה על הנחות ועל חישובים כושלים.

אורבך ועמיתיו, לצד מתפ"ש, **טוענים** שהמסמך של אוצ'ה ממרץ 2025 מלמד שדי ב-50 אלף טון בחודש כדי להאכיל את אוכלוסיית עזה, וכמו מתפ"ש משמיטים את הצורך הנוסף בכמויות גדולות של קמח ואספקה לארוחות חמות. בדומה למתפ"ש, אורבך ועמיתיו **כותבים** שהחישוב שהציגו עולה בקנה אחד עם הערכת תוכנית המזון העולמית שעל פיה "116 אלף טונות מזון יספיקו לתזונת מיליון עזתים במשך ארבעה חודשים גם בהינתן בזבז וואבדן באספקה". אלא **שההצהרה** של תוכנית המזון העולמית בפירוש אינה כוללת בזבז וואבדן באספקה. למעשה, **הובהר** שוב ושוב שהערכה זו ודומות לה מתייחסות **לסיוע ההומניטרי** הדרוש לאספקת **הצרכים המינימליים** של אוכלוסיית עזה, וכי ההתמודדות עם משבר הרעב בעזה דורשת גם חידוש של יבוא מזון מסחרי היות שרק הוא יכול לענות על הצורך בגיוון ובעושר תזונתיים.

למרות אי-הוודאות הרבה בהערכות מסוג זה, ברור איזו הערכה הייתה קרובה יותר למציאות, משום שמאז 24 בנובמבר 2023, על רקע עסקת החטופים הראשונה ולחץ בין-לאומי הולך וגובר, אפשרה ישראל הכנסת יותר משאיות סיוע ובפרט יותר מזון. בין דצמבר 2023 לסוף פברואר 2024 נכנסו בממוצע **קרוב** ל-80 משאיות מזון ביום (פחות מכך בדצמבר ובפברואר ויותר מכך בינואר). התוצאה, כפי שנראה בהמשך, הייתה תת-תזונה ומצוקת רעב נרחבות ברצועה, אף שלכאורה היו תושבי עזה יכולים להסתמך עדיין על כמות מסוימת של מזון בייצור עצמי ועל מאגרי מזון מלפני המלחמה. גם בין מרץ לספטמבר 2024, כשאפשרה ישראל הכנסת מזון לרצועה בהיקף גדול יותר משמעותית, נותרו מצוקת הרעב והתת-תזונה בעזה בהיקף ניכר.

לו רצתה ישראל באמת ובתמים למנוע משבר הומניטרי בעזה, היה עליה לאפשר כניסה של מזון וסיוע בהיקפים קרובים לאלה שממשל ביידן, האו"ם וארגוני הסיוע החשיבו למינימליים. אולם לאורך רוב המלחמה היא אפשרה כניסת מזון וסיוע בהיקפים נמוכים בהרבה. טענות כמו זו של **אורבך ועמיתיו** על כך ש"הצבת יעד האספקה של 300 משאיות על ידי ארגוני הסיוע מעולם לא התבסס על חישובי צריכת מזון מקצועיים לתקופת המלחמה" מבטאות אי-הבנה בסיסית באשר להתמודדות עם משבר הומניטרי מסוג זה בהקשר של לחימה אינטנסיבית ועל סמך ניסיון שנרכש בהתמודדות עם משברים דומים. האו"ם וארגוני סיוע ביקשו "להציף" את הרצועה במזון ובסיוע אחר כדי לוודא שהם יגיעו גם לאוכלוסיות החלשות והפגיעות יותר, יביאו להורדת מחירים ויצמצמו את המוטיבציה לביזה. זה בדיוק מה שאירע בזמן הפסקות האש המרכזיות.

אלכס דה ואל, אחד המומחים הבולטים בעולם בסוגיות אלו, **ביקר את החישובים של פרופ' אורבך ועמיתיו** באותה רוח: "כל תלמיד של רעב המוני" כתב, "צריך לדעת בעל-פה את השורות הפותחות המפורסמות של ספרו של הכלכלן אמרטיה סן מ-1981, 'עוני ורעב המוני': רעב הוא סיטואציה שבה לא עומד לרשותם של חלק מהאנשים

לצה"ל יש ניסיון רב בהתמודדות עם משברים הומניטריים שבהם סייע מחוץ לישראל, ולמתפ"ש היה ניסיון רב בניהול "הקווים האדומים" ברצועה זמן רב לפני השבעה באוקטובר וכן כלים לניטור המצב בזמן אמת. במילים אחרות, מתפ"ש ידע מה הוא עושה ומה המשמעות עבור תושבי עזה. עוד אחזור לעניין זה. בינתיים ראוי להזכיר שב-2008 העריך **מתפ"ש** בהתייחס לאוכלוסייה של כ-1.5 מיליון בני אדם בעזה כי נדרשת כמות גדולה בהרבה של מזון כדי למנוע משבר הומניטרי ברצועה, וזאת ללא מלחמה מהסוג שהתנהל בעזה מאז ה-7 באוקטובר.

חשובה מכך העובדה שההערכה של תוכנית המזון העולמית התייחסה למצב שבו **המזון מגיע לכל האוכלוסייה באופן שווה**, ואין כמויות משמעותיות ממנו שנבזזות, נאגרות, מתקלקלות וכיוצא בזה. זו כמובן הנחה לא-ריאלית גם בזמן הפסקת אש, שלא לדבר על חודשי המלחמה שכללו **התקפות** של צה"ל על מחסני סיוע, על מטבחים קהילתיים ועל מרכזי חלוקת סיוע וכן השתלטות של חמאס, כנופיות (שחלקן כידוע **שיתפו פעולה** עם ישראל) ועזתים מורעבים על הסיוע. הסתמכות על הערכה זו, שלא לדבר על הערכות נמוכות יותר, בזמן מלחמה אינטנסיבית, מבטיחה למעשה משבר הומניטרי ברצועה.

צריכת מזון ברצועה ע"פ מפתח משרד הבריאות למנת מזון יומית (ללא התחשבות בייצור פנימי)

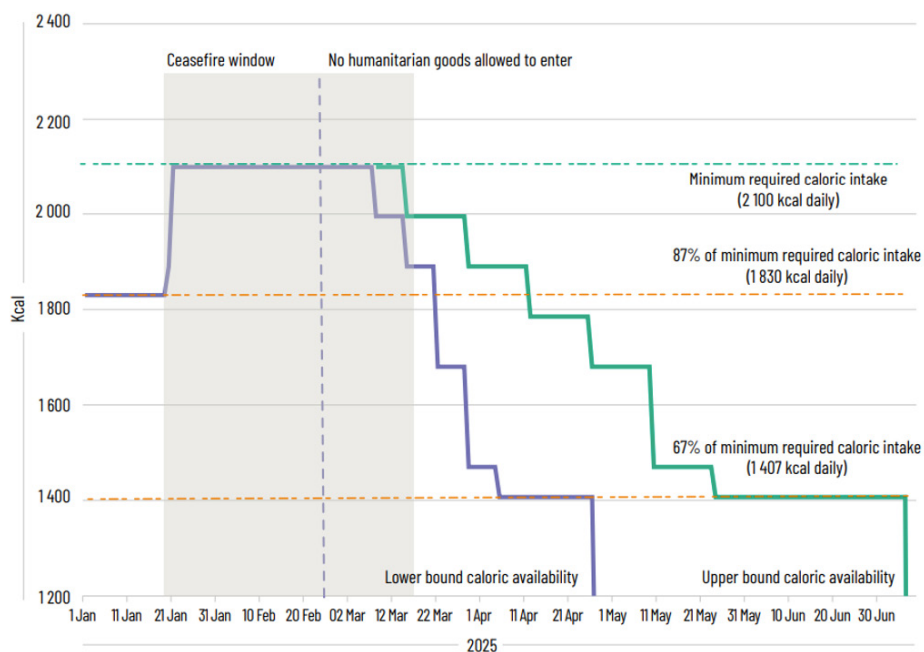
גיל / סוג המזון	מנה יומית מוצעת לאדם (בגרם)	סך מזון יומי הדרוש לכלל האוכלוסייה (בטון)	אספקת משאיות הדרושות ביום (5 ימי עבודה)
קמח	140	196	10
אורז	70	98	6
תפ"א	70	98	7
ירקות	279	385	28
פירות	479	662	48
חלב	521	720	42
בשר	232	321	31
קטניות / טחינה	40	56	3
שמן	15	21	1
סוכר	40	55	3
סה"כ	1,886	2,612	178

- הכנסת המזון מתבצעת 5 ימים בשבוע ולכן בחישוב מספר המשאיות הוכפלה כמות המזון הנדרשת ליום בפקטור של 7/5.
- מספר המשאיות מתחשב במעבר 2 משאיות (40 טון) של אבקת חלב בכל יום אשר שוות ערך ל- 27 משאיות חלב טרי.

אפשר לחלוק על תוקפו של ניתוח זה, והמחברים עצמם הציגו **בניתוח מעודכן** ש-60 אלף טון של מזון לחודש היו עשויים לספק את צורכי התזונה של האוכלוסייה, כאמור בהנחה שכמות זו מחולקת באופן שווה ושכולם יכולים לצרוך אותו. ועדיין ראוי לציין שעל בסיס הניתוח שהציגו הם צפו שעזה תיכנס למשבר רעב חמור בין 26 באפריל ל-5 ביולי 2025. הערכה זו הייתה תלויה בהערכות השונות של כמות המזון שנכנס בזמן הפסקת האש ומבלי להניח ביזה מסיבית של חלק גדול מהסיוע בידי חמאס במהלך הפסקת האש, שמתפ"ש ואורבר ועמיתיו נתלו בה כהסבר יחיד למהירות שבה אזל המזון שנכנס בהפסקת האש. השתלטות חמאס על סיוע **התרחשה** – ככל הנראה בעיקר על סיוע שנכנס מארגונים ומסוחרים **מחוץ למערכת הסיוע** של האו"ם **ושל ארגונים הקשורים** אליו, **אך לא סביר שבהיקפים** שיש בהם להסביר את הצלילה המהירה של אוכלוסיית עזה לרעב, ועד כה ישראל **לא סיפקה ראיות** לביזה בהיקפים כאלו בידי חמאס. **הערכת ארגון המזון והחקלאות של האו"ם התאמתה** בין אם משום שהניתוח שלהם היה קרוב לאמת ובין בגלל קשיי הגישה של האוכלוסייה למזון.

ניסיון מפורט לחישוב כמות המזון הדרושה לעזה על בסיס קלורי **נעשה על ידי ארגון המזון והחקלאות של האו"ם** והתפרסם באמצע 2025. על בסיס הנחה שכ-2.1 מיליון איש חיים בעזה, המסקנה הייתה שהמינימום הנדרש הוא כ-2,300 טון מזון ביום או כ-69 אלף טון בחודש, שמיתרגמים ל-120 משאיות מזון יומיות (הערכתם לגבי הכמות הממוצעת למשאית נמוכה מזו של מתפ"ש). כל כמות מתחת לכך הייתה צפויה להיתרגם למצב של משבר רעב ברצועה בדרגות שונות (משברי עד קטסטרופלי). שוב ראוי להדגיש שגם ההערכה של 69 אלף טון לחודש **מבוססת על תרחיש שבו האוכלוסייה יכולה לצרוך אותו באופן יומי**, מה שכמובן לא התקיים בפועל בעזה במהלך המלחמה. ארגון המזון והחקלאות של האו"ם הסיק שכמות המזון שישראל אפשרה להכניס מתחילת המלחמה עד דצמבר 2024, יחד עם הייצור המקומי של מזון, סיפקו בממוצע כ-1,510 קלוריות לאדם, שהן 72% מהמינימום הקלורי הדרוש.

Figure 1. Caloric availability over time (lower and upper bounds)

Source: Authors' own elaboration.

הסף ומעבר לו

הגישה הכללית כלפי אלוף רסאן עליאן, מתאם הפעולות בשטחים, הייתה ש'הוא סתם טרים דגלים אדומים, אבל במקביל אומר שאין עוד רעב', כפי שאמר לי שר אחד. שר אחר העיר שהיה זלזול בהערכות של צה"ל לגבי הרצועה. הימין הקיצוני ולשכת ראש הממשלה ניהלו נגד התפת"ש קמפיין של ממש; באמצע מאי פורסמה ידיעה בערוץ 14 על 'זעם' בסביבת ראש הממשלה כלפי עליאן, בטענה שהממשלה 'רועתה' בכך שנכנסו דלקים כדי להפעיל את בית החולים של איחוד האמירויות (הכנסת הדלת, השיבו בצה"ל, אושרה בידי הדרג המדיני). בראשית מאי כבר מדווחים מדינות בעולם וארגוני סיוע על משבר חריף מאוד ברצועה. מתחילים דיונים על האפשרות של חידוש הסיוע. צה"ל כבר מזהיר ש'מתקרבים לקו האדום'. בדיעבד זו טעות; היינו הרבה אחריו.

פומבית, יש לציין, מתפת"ש טען בתחילת אפריל שיש מזון בעזה לזמן רב, "אם חמאס יאפשר לאוכלוסייה לצרוך אותו". תגובת האו"ם הייתה שהטענה הזו "מגוחכת [...] אנחנו בקצה הסופי של האספקה שלנו". הכחשת הרעב הפומבית על ידי מתפת"ש המשיכה עוד תקופה ניכרת למרות כל הראיות. בהקשר זה, נדמה שאיל משמש במידה רבה קולה של מערכת הביטחון נגד הממשלה. הסיפור שהוא מציג הוא שנעשו טעויות קשות בחישובים, אבל מתפת"ש בסך הכול הזהיר, גם אם מאוחר מדי, והממשלה היא זו שהתעלמה מהאזהרות. אלא שלכל הפחות, באפיזודות הרעב המוקדמות יותר במלחמה בעזה, לעיתים קרובות היו אלו דווקא בכירים בצה"ל שזעמו על הכנסת הסיוע לעזה שישראל אפשרה בעקבות הלחץ הבין-לאומי. כדי להיזכר בדינמיקה זו, ובאופן שבו שימשה מדיניות ישראל לאורך המלחמה בסיס למדיניות שהביאה למשבר הרעב ממרץ 2025, הבה נחזור אחורה בזמן.

נדב איל טוען שהטעות החמורה בחישובים של מתפת"ש וממשלת ישראל הובילה למשבר הרעב שהתרחש בעזה באמצע 2025. הבה נבחן "טעות" זו.

איל הסביר שעל פי הערכות מתפת"ש, עזה הייתה אמורה להגיע ל"קו האדום" לקראת סוף יוני או תחילת יולי. טיבו של ה"קו האדום" הזה לא פורט, אבל ניכר שהוא סימן סף של משבר רעב חמור במיוחד שעלול להביא לתמותה נרחבת ולסכן את ישראל בגינוי חמור מדי מצד הקהילה הבין-לאומית. ממשלת ישראל לא הייתה מעוניינת לחצות את ה"קו האדום" הזה, אבל נכונה הייתה להתקרב אליו או להסתכן בו. ניכר גם שחישוביה היו מדוקדקים למדי: כמה מזון נכנס בזמן הפסקת האש, לכמה זמן הוא אמור להספיק, באיזה שלב הוא ירד לשפל כזה שחמאס לא יוכל יותר להסתמך עליו, ומה הנקודה שבה הכניסה של הקרן ההומניטרית לעזה (GHE) תספק את האלטרנטיבה ותשרת את מטרות המלחמה של ישראל בעזה. כפי שציין דה ואל, מאז מלחמת העולם השנייה לא היה מקרה של הרעבה שתוכננה ונשלטה באופן כה מדוקדק.

מהדיווח של איל מסתבר שממשלת ישראל התעלמה לא רק מאזהרות האו"ם, ארגוני הסיוע ומומחים בסוגיה, אלא גם מאלו של מערכת הביטחון, שכבר בתחילת אפריל החלה לראות אינדיקציות של רעב בעזה, ובראשית מאי הזהירה ש"מתקרבים לקו האדום":

"בראשית אפריל החלו מדידים של מערכת הביטחון עצמה להפחיש מצוקה גוברת בעזה, וזה הצטרף לאזהרות של ארגוני הסיוע. החישוב לגבי 'עודף הפזון' ברצועה כתוצאה מהכמות שנכנסה בהפסקת אש לא לקח בחשבון היבטים יסודיים של היצע, ביקוש וחוסר ביטחון תזונתי. אם, לדוגמה, אומרים לאנשים שכל אספקת הפזון עוצרת, הם יאגרו כפה שיותר מזון, מה שיעלה את מחירו עוד לפני שיווצר מחסור. בהתחשב בכך שבעזה אין עוד כלכלה, הפשטעות ברורה.

כל זה, חשוב לציין, נעשה על רקע דיווחים בחודשים הראשונים של המלחמה שהמטרה האסטרטגית של נתניהו, סמוטריץ', בן גביר ולא־מעט משרי הממשלה האחרים היא "דילול אוכלוסיית עזה למינימום האפשרי". דווח כי שליחו של נתניהו רון דרמר גיבש תוכנית שנועדה להשיג מטרה זו אף שמערכת הביטחון העריכה שאיננה ישימה, מה שהתברר כנכון עקב התנגדותה של מצרים. פערים מסוג זה בין ממשלת נתניהו ובין לפחות חלק מבכירי מערכת הביטחון המשיכו להתקיים, כפי שנראה להלן, אבל גם לחזון הטיהור האתני הכולל של עזה וגם לרצון לפנות את האוכלוסייה מצפון הרצועה לדרומה היה מכנה משותף. תא"ל ארז וינר, מפקד מחלקת התכנון המבצעי בפיקוד הדרום, שהצר על העיסוק המועט בהגירה מעזה והבהיר שעמדתו המקצועית היא שיש לממש את תוכנית ההגירה הכפויה של טראמפ, הסביר באוגוסט 2025 שיש לשכנע את תושבי העיר עזה להתפנות באמצעות וידוא "שהסיוע ההומניטרי לא ייכנס לעיר עזה, אלא לאזורי הפינוי בלבד". היגיון דומה של הרעבה לצורך פינוי האוכלוסייה, כמו שעוד נראה, חל גם בשלבים ובהקשרים אחרים של המלחמה.

כבר בנובמבר 2023 הזהירו ארגוני הסיוע מקריסתה של הרצועה לרעב נרחב. ארגון אוקספם דיווח שעל בסיס הדיווחים של ארגון הסיוע זאזור, שפועל בצפון הרצועה, עלה מספר הלידות המוקדמות כתוצאה מתנאי החיים באזור ב-25%-30%, ולפחות תינוק אחד בכל אחד

אוקטובר 2023 – מרץ 2024: עזה קורסת אל הרעב

השליטה של ישראל במה שנכנס לעזה אפשרה לה להטיל מצור כבד על הרצועה לאחר ה-7 באוקטובר. מצור זה דרדר את עזה לקריסה כלכלית מהגדולות בהיסטוריה האחרונה, כפי שקבע הבנק העולמי, ולמצוקת רעב ותת־תזונה נרחבת שהתפתחה במהירות חסרת תקדים בעשורים האחרונים. מ-7 באוקטובר עד 23 בנובמבר 2023, נכנסו לעזה עשרות בודדות של משאיות מדי יום, בעיקר בזכות לחץ אמריקאי. כבר באוקטובר התנה ממשל בידן את הביקור הנשיאותי בהכנסת סיוע בהיקף גדול יותר לעזה, לאחר שנתניהו טען שיש שרים בקבינט שאינם מוכנים ש"אפילו אספירין" ייכנס לרצועה לאחר ה-7 באוקטובר.

גם לאחר פתיחת מעבר רפיח למעבר סחורות וסיוע ממצרים, הגבילה ישראל את המעבר בו לכ-75 משאיות ביום תוך תהליך בדיקה שרירותי ולא־שקוף שהתבסס על רשימה משתנה תדיר שמתפ"ש לא העביר לארגוני הסיוע ושכללה פריטים תמימים רבים שנדחו כלאחר יד. שיטה זו של חסימה ביורוקרטית של רוב משאיות הסיוע, המלווה בהכחשה רשמית של ההגבלות, תשמש את ישראל לאורך רוב המלחמה, ואולי היא גם הקלה את הרצינונליזציה להרעבה של אוכלוסיית עזה, כפי שהציעה שרי בשי. במקביל לכך, הרסה ישראל את מקורות המזון העצמאיים בעזה: באמצע נובמבר היא הפציצה את טחנת הקמח המרכזית בעזה, ומתוך כ-130 מאפיות שהיו בעזה לפני המלחמה נותרו 15 בלבד עד ינואר 2024, אם בגלל העקירה הנרחבת של האוכלוסייה ואם בשל פגיעה ישירה בהן. באופן דומה הרסה ישראל אזורים חקלאיים ומקורות אחרים של ייצור וצריכת מזון, ובכלל זה הבקר וענף הדיג (עד אוקטובר 2024 תקפה ישראל יותר מ-320 פעם מקורות מזון, מים וסיוע לרצועה, לפי הניתוח של (Forensic Architecture).

בתגובה מזון וסיוע אחר [בהיקפים גדולים יותר](#), אולם החלה במקביל בתקיפות על כוחות המשטרה ברצועה, מה שהביא להתרבות מעשי הביזה של סיוע. ישראל גם החלה באותה תקופה בניסיונותיה להכשיל את פעילות ארגון אונר"א, "עמוד השדרה" של הסיוע ברצועה והארגון שתושבי עזה נוטים להביע [בו את האמון הגבוה ביותר](#) בכל הקשור לחלוקת הסיוע ומעבר לה.

בפברואר 2024 צמצמה ישראל שוב את הסיוע שאפשרה להכניס. לא מן הנמנע שהיה זה מכיוון שבצמרת צה"ל [זעמו על הכנסת הסיוע](#) לרצועה, מינימלי ככל שיהיה. בצה"ל טענו, על פי הדיווחים, שהכנסת סיוע בזמן שהחטופים מוחזקים בתנאים מחרידים איננה מוסרית, שהסיוע היה אמור להיות קלף מיקוח מול חמאס כדי להגיע לעסקת חטופים טובה יותר, ו**שהשתלטות חמאס על הסיוע** סייעה להישרדותו ולשימור כוחו. מערכת הביטחון גרסה שבעזה "אין תנאי רעב", אך באותה נשימה העריכה שמשבר הומניטרי עשוי ליצור תסיסה אזרחית נגד חמאס.

בינתיים, בעולם האמיתי, [ניתוח](#) של כוח המשימה לענייני תזונה של האו"ם (Nutrition Cluster), שהתבסס על נתונים חלקיים (סביר להניח בהערכת חסר) שנאספו בדצמבר-ינואר, העלה שהרוב הגדול של הילדים עד גיל שנתיים ונשים בהיריון ומניקות סבלו ממחסור תזונתי. בצפון הרצועה עמד היקף התת-תזונה החריפה בקרב ילדים מתחת לגיל שנתיים על יותר מ-15%, וכ-3% סבלו מהצורה החמורה ביותר של תת-תזונה. ברפיח היה היקף התת-תזונה בקרב ילדים

מ-13 המקלטים שבהם פעל הארגון מת כתוצאה מתנאים אלו. ב-24 בנובמבר החלה הפסקת האש הראשונה, ולמשך כשבוע נכנס סיוע בהיקף משמעותי יותר, אולם עם סיומה [ירד ההיקף שוב](#) והמצב ברצועה המשיך להידרדר במהירות. בדצמבר 2023 דיווחה [תוכנית המזון העולמית](#) כי אחוז בתי האב בקרב העקורים בדרום הרצועה שסבלו מרמה חמורה של רעב עלה מ-38% ל-56%. כמעט חצי מהעקורים העידו על אחרים שנאלצו לצרוך מזון לא-מבושל או לא-ראוי לאכילה בגלל הרעב. ארגון Human Rights Watch ראיין פלסטינים עקורים ברצועה בסוף נובמבר ובתחילת דצמבר. עקור מצפון הרצועה [העיד](#) ש"לא היה לנו מזון, לא חשמל, לא אינטרנט, כלום [...] איננו יודעים איך שרדנו", ואחרים תיארו תנאים דומים בצפון הרצועה ובעיר עזה. עד מהרה החלו עזתים מורעבים [להתנפל](#) על משאיות סיוע.

במהלך דצמבר 2023 החל ממשל ביידן להפעיל לחץ על ישראל להכניס יותר מזון. ב-22 בדצמבר התקבלה [החלטה של מועצת הביטחון](#) שמחייבת את ישראל להכניס לרצועה את הסיוע הנדרש לצורכי האוכלוסייה. [דו"ח ועדת המומחים](#) של האו"ם להערכת הרעב שהתפרסם בינואר 2024, [קבע](#) שכל אוכלוסיית עזה חווה רעב בהיקפים שונים (משברי עד קטסטרופלי) ושבאף מקום אחר שנוטר מאז הקמת הוועדה ב-2004 לא היה אחוז כה גבוה של האוכלוסייה שחווה רעב כזה. לקראת סוף אותו חודש קבע בית הדין לצדק בהאג שעל ישראל לאפשר את הכנסת המזון והסיוע הנדרשים לרצועת עזה. ישראל הכניסה

שלנו לגבי התנאים הקטלניים". ג'יימס אלדר, נציג יוניסף, העיד לאחר ביקור בצפון הרצועה במרץ: "בנסיעה בצפון הרצועה רואים פעם אחר פעם את המחווה האוניברסלית של בני אדם רעבים, שידיהם תחובות בפייהם. המוני ילדים, נשים שפניהן כחושות מאוד". בבית החולים כמאל עדואן בצפון הרצועה הוא ראה תריסר ילדים שדומים לשלדים: "אנחנו רואים מצבים חמורים של תת-תזונה. ילדים על סף מוות, עור ועצמות. ואלו הילדים שהצליחו להגיע לבית החולים. החשש האמיתי הוא לגבי מי שלא הגיעו". עיתון הגרדיאן, שהביא את עדותו, דיווח שהתיאור שמסר אלדר "אומת בראיונות רבים עם עובדי סיוע ועם תושבים אחרים באזור". נציגים של ארגון הבריאות העולמי ביקרו בצפון הרצועה והעידו על היקף התת-תזונה ועל התנאים הקשים שראו. כלי תקשורת במערב הביאו צילומי וידאו של ילדים גוועים בצפון הרצועה, ודיווחו על האופן שבו פלסטינים נאלצים לאכול מזון של בעלי חיים ועשב כדי לשרוד.

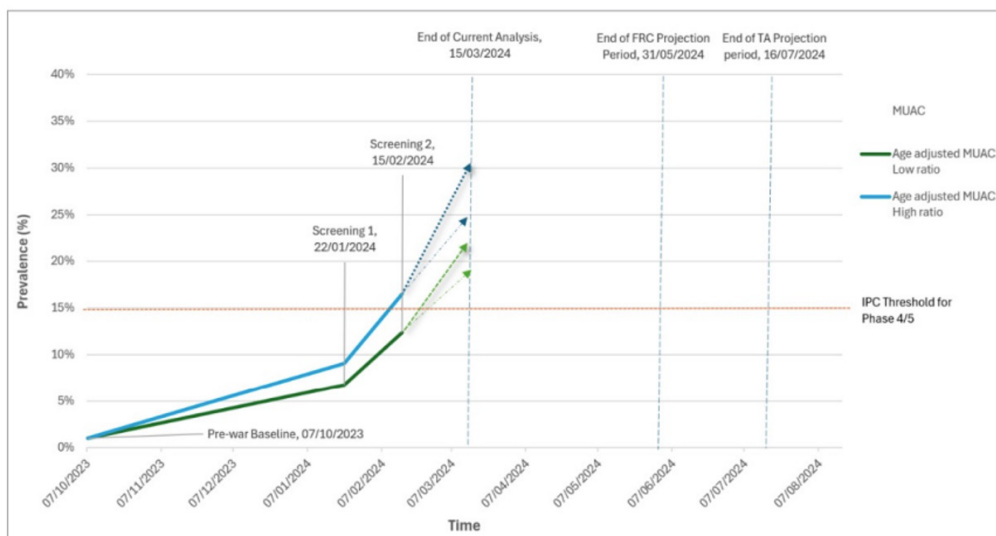
לפי הדיווח של יוניסף, לפחות 23 ילדים בצפון הרצועה מתו עד אז כתוצאה של תת-תזונה

באותו גיל נמוך יחסית – כ-5% – אבל עדיין ביטא הידרדרות ניכרת לעומת היקף התת-תזונה בקרב ילדים מתחת לגיל 5 לפני ה-7 באוקטובר, שעמד על פחות מאחוז. הפגיעה הנרחבת בתשתיות אזרחיות נמשכה, ויחד איתה התפשטו המחלות ברצועה.

נתוני פברואר-מרץ 2024 הראו הידרדרות מהירה. ניתוח של מומחי האו"ם ממרץ 2024 שיקף זאת בנתוני התת-תזונה בקרב ילדים בצפון הרצועה, בנתוני צריכת המזון בעזה ובממדי הרעב של משפחות. "המהירות שבה המשבר הקטסטרופלי של תת-תזונה בקרב ילדים התפתח הוא מזעזע", קבעו ביוניסף, "במיוחד כשהסיוע הנחוץ נמצא מיילים בודדים משם".

עזתים העידו שוב ושוב על הרעב שחוו. ג'ונתן ויטול, ראש אוצ'ה לשעבר, שהיה חלק מצוות של האו"ם שביקר בצפון הרצועה בסוף ינואר 2024, העיד שרעב המוני כבר התפשט כשביקרו שם: "כל מי שדיברנו איתו ביקש מאיתנו אוכל. אנשים סימנו לנו בידיהם ברחוב שהם מבקשים משהו לאכול. הרשויות הישראליות המשיכו למנוע כניסה של אספקה למרות האזהרות

Figure 4: Trends in GAM by MUAC Prevalence in North Gaza (children aged 6-59 mo.)

העדויות והנתונים הללו הם המקורות הבסיסיים ביותר להערכת תוצאותיה של מדיניות ישראל לאורך המלחמה בעזה, אולם [עיתונאים וחוקרים](#) ישראלים שטענו ל"קמפיין הרעבה שקרי" מתעלמים מהם. אורבך ועמיתיו טענו [בגרסה המקורית](#) של הדו"ח שלהם כי מומחי האו"ם הסתמכו באופן אקסקלוסיבי על "דיווחים עצמיים של פלסטינים לקביעת מצוקת מזון", שאורבך ועמיתו מפקפקים באמינותם. אלא שוועדת המומחים להערכת הרעב של האו"ם מסתמכת גם על בדיקות עצמאיות של תת־תזונה שנערכו לאורך המלחמה ועל ראיות נגישות כמו התנפלות של עזתים מורעבים [על משאיות מזון](#) ועל [סיוע שחולק או הוצנח](#).

באופן דומה לכך, טענו אורבך ועמיתיו שמומחי האו"ם, כמו גם ארגוני הסיוע, הסתמכו על נתון [מומצא](#) של מזכ"ל האו"ם בדבר 500 משאיות יומיות שנכנסו לעזה לפני המלחמה (מתוכן כ-150 משאיות מזון), וביססו את ספקותיהם לגבי מצוקת הרעב בעזה על הפער לכאורה בין נתון זה למה שנכנס בפועל לאורך המלחמה. כמו [מתפ"ש עצמו](#), אורבך ועמיתיו כשלו בלהבין שהנתון בדבר 500 משאיות התבסס על חישוב על פי ימי עבודה וכלל דלק וגז, אף על פי שעניין זה צוין בפירוט [בדו"ח IPC מינואר 2024](#) כמו גם בדו"חות של אוצ'ה מראשית המלחמה.

למרות תיקון סוגיות אלו בגרסה האנגלית של הדו"ח של אורבך ועמיתיו בעקבות הביקורת של כותב שורות אלו ושל אחרים, הם המשיכו לייחס חשיבות קריטית לנתון של 500 משאיות בהערכות הבין־לאומיות תוך התעלמות מהנתונים ומהאינדיקציות הממשיות למצוקת הרעב ולתת־תזונה בעזה שעליהן הסתמכו ההערכות הללו. התעלמות זו אולי מסבירה את [מסקנתם](#) שלגבי התקופה שבין אוקטובר למרץ 2024, "ניתן לומר בזהירות כי על אף שככל הנראה הייתה ירידה מרמת התזונה המומלצת במשך שבועות ספורים, לא מדובר בכזו המסכנת חיים או בריאות ארוכת טווח למעט במקרי קיצון". כפי שראינו, קביעה זו רחוקה למדי מהמציאות.

והתייבשות. [תינוקה של אימאן](#) (שם בדוי) היה אולי אחד מהם: כפי שהעידה האם בפני מערכת את, הוא מת כתוצאה ממחסור בתחליף חלב בינואר 2024. שריף אל־כפארנה מבית חאנון [העיד](#) בפני ארגון בצלם בתחילת מרץ כי בנו נפטר מתת־תזונה. אחרים העידו על תת־תזונה שהתפשטה במיוחד בצפון הרצועה. ארגון Human Rights Watch [ראינו](#) גם הוא אבות מצפון הרצועה שילדיהם מתו לאחר שנולדו לאימהות שסבלו מתת־תזונה קיצונית, ואחרים שילדיהם סבלו מרעב חמור, ואישר עדויות למוות של ילדים מגורמים הקשורים לתת־תזונה בבית החולים כמאל עדואן. עדויות דומות על היקף התת־תזונה והקורבנות שגבתה בחודשים אלו עולות ממקורות רבים [נוספים](#), חלקן גם על בסיס [ראיונות עם פליטים מעזה מחוץ לרצועה](#).

אך גם נתונים ועדויות אלו תופסים רק חלק מהמשבר ההומניטרי שיצרה ישראל בעזה. רבים מאלו שסבלו מרעב בעזה כלל אינם מופיעים בנתונים: חלק ניכר מהילדים מתחת לגיל 5 (הבדיקות החלו בינואר וכללו ברובן ילדים מתחת לגיל שנתיים), רוב הנשים בהיריון והנשים המניקות וילדים מתחת לגיל 6 חודשים וכן ילדים גדולים יותר ומבוגרים, במיוחד קשישים ונשים. מבוגרים בעזה פסחו על אוכל כדי שילדיהם יאכלו, ונשים בעזה לעיתים קרובות [היו האחרונות שאכלו](#) ואלו שאכלו הכי פחות. [בסקר](#) שנערך בעזה על ידי ח'ליל שקאקי במרץ 2024, דיווחו 55% מהנסקרים כי אין להם מספיק מזון ליום או שניים. רוב הנסקרים דיווחו שהם יודעים היכן הם יכולים להשיג מזון או מים, אבל הגעה לשם כרוכה בקושי ובסיכון רבים.

המרכזי העולמי, אירוע שהיכה גלים בעולם, **איים ממשל ביידן** להתנות את המשך הסיוע הצבאי האמריקאי בהכנסת סיוע גדול יותר משמעותית. בתגובה לכל זאת, החלה ישראל כבר במרץ, ובמיוחד באפריל, להכניס מזון וסיוע **בהיקף גדול יותר** משמעותית.

באורח פלא, גם באותם חודשים, גרסה מערכת הביטחון שבעזה אין רעב או משבר הומניטרי וגם לא צפוי כזה. ישראל נאלצה להכניס סיוע נרחב הרבה יותר בגלל הלחץ הבינ-לאומי, **הסביר** העיתונאי יואב זיתון, אבל במערכת הביטחון מתוסכלים משום שהכנסת הסיוע ניתנה לחמאס "בחנים" ולא תמורת עסקת חטופים טובה יותר, ומשום שחמאס השתלט על חלק מהסיוע או הרוויח ממנו בדרכים אחרות, והשתמש בו כדי לשרוד ולשמר את שליטתו באוכלוסייה.

עזה היא טריטוריה קטנה, ולארגוני הסיוע ובראשם אונר"א היו הניסיון, הידע וכוח האדם כדי לחלק את המזון במהירות וביעילות. השיפור שהתרחש בעקבות הגדלת הסיוע הבהיר עוד יותר את הקשר ההדוק בין מדיניות ישראל לגבי הסיוע לבין חומרת המצב ברצועה ואת העובדה שהכנסת הסיוע איננה בעיה טכנית הקשורה לנסיבות הלחימה אלא שיקול פוליטי, כלומר **החלטה מכוונת של ישראל**. לאורך המלחמה טענה ישראל בעקביות שהתחזיות למשבר רעב חמור ברצועה הן מופרכות, אולם למרבה האירוניה הן לא התגשמו בעיקר משום שהיא נכנעה ללחץ הבינ-לאומי ואפשרה את הגדלת הסיוע. למעשה יש בכך אירוניה כפולה: אילו הייתה ישראל מתייחסת ברצינות רבה יותר לאזהרות של מומחי הרעב וארגוני הסיוע, היא הייתה יכולה להימנע מאותה "מפולת מדינית", כפי שתיאר זאת איל, שחוללה ההרעבה של עזה ב-2025.

אירוניה נוספת טמונה בכך שגם כאשר דיווחו הסוכנויות הרלוונטיות בממשל ביידן על הפיכת צפון הרצועה ל"**שממה אפוקליפטית**", או כשהגיעו למסקנה שישראל חוסמת ומעכבת במכוון סיוע לרצועה, בחרו בכירי הממשל

בהדרגה גבר הלחץ על ישראל. בתחילת פברואר 2024 **החליט** ממשל ביידן לבחון אם ישראל מפירה את התנאים שהחוק האמריקאי מציב לאספקת סיוע צבאי, והשילוב בין הביקורת הבינ-לאומית לבין הנתונים והעדויות על המצב הקשה בעזה, ובמיוחד בצפון הרצועה, הביא את ממשלת ישראל להחלטה להכניס יותר סיוע הומניטרי. כאשר הדליף זאת השר סמוטריץ' הוא עורר תרעומת במערכת הביטחון, שכזכור התייחסה לסיוע ההומניטרי כקלף מיקוח שיש להשתמש בו באופן אסטרטגי במשא ומתן עם חמאס על החטופים. הדבר נכון במיוחד, **הבהירו** בכירים ביטחוניים, כשחמאס "מודאג מאוד" מהמצב ההומניטרי בצפון הרצועה משום שהלחימה שם גרמה לאובדן ה"משילות" ב-250 אלף העזתים שהיו לפי ההערכות באזור זה.

בסוף פברואר 2024 התרחש "**טבח הקמח**", שהוביל לביקורת בין-לאומית חריפה על ישראל. בתחילת מרץ החל ממשל ביידן לתבוע באופן מפורש שישראל תכניס יותר סיוע. "הממשלה הישראלית חייבת לפעול באופן משמעותי להגדלת זרימת הסיוע", **הכריזה** סגנית הנשיא האריס. "בלי תירוצים. הם חייבים לפתוח מעברי גבול נוספים. הם חייבים להימנע מכפיית מגבלות לא-הכרחיות על כניסת הסיוע. הם חייבים להבטיח שעובדי סיוע, אתרי סיוע ושיירות סיוע אינם נפגעים". ב-18 במרץ התפרסם הדו"ח השני של מומחי האו"ם להערכת הרעב, שהזהיר שהמצב ברצועה עלול להתפתח במהירות למגפת רעב (famine), ובסוף אותו חודש פרסם בית הדין לצדק בהאג הוראה נוספת, חריפה וחד-משמעית יותר לישראל, לאפשר הכנסת סיוע בלתי-מוגבל לרצועה. לאחר שהרגה ישראל בתחילת אפריל את עובדי הסיוע מהמטבח

הכניסה המוגברת של סיוע הומניטרי לרצועה באפריל 2024 עוררה את תקוותם של ארגוני הסיוע ושל רבים אחרים כי מדובר בנקודת מפנה במדיניות ישראל בעזה בכל הקשור לכניסת הסיוע. אולם היא שרדה רק עד הפלישה לרפיח בתחילת מאי.

הפלישה לרפיח וצפון הרצועה כמעבדה

לאור האזהרות הרבות, לרבות מצד ממשל ביידן, בדבר ההשלכות שתהיינה לפלישה לרפיח על המצב ההומניטרי ברצועה, מאז מאי 2024 ישראל הכפילה, ואף יותר מזה, את כניסת המשאיות לרצועה בידי סוחרים פרטיים. עם זאת, במקביל ישראל הפרה את [הבטחתה שלה](#) כי אין בכוונתה לתעדף משאיות מסחריות על פני סיוע הומניטרי: הסיוע ההומניטרי שאפשרה להכניס [צנח בכמעט חצי](#) במאי, ופחת עוד יותר בחודשים הבאים.

כאן ראוי לציין טעות נוספת של אורבך ועמיתיו, שהתעלמו מההבחנה הבסיסית בין סיוע הומניטרי לבין משאיות מסחריות, [וטענו](#) שכלל לא הייתה צניחה בכמות הסיוע שנכנס לרצועה בעקבות הפלישה לרפיח. אך לא לחינם הזהירו ארגוני הסיוע מפני תעדוף של משאיות מסחריות על פני סיוע הומניטרי: מזון הנכנס על ידי סוחרים פרטיים חיוני בפני עצמו לגיוון ולעושר התזונתי, אך הוא נתון לתנודות השוק ולשיקולי רווח, ומכיל מזונות שאינם נדרשים לאוכלוסייה במשבר רעב. סיוע הומניטרי לעומת זאת דרוש כדי לוודא את הגעת המזון הדרוש לאוכלוסייה החלשה והנזקקת לו ביותר.

[להשתיק את הביקורת](#) בשל מחויבותם לתמיכה בישראל, שכן לפי החוק האמריקאי שימוש בהרעבה לצורך מלחמה מחייב את הממשל לעצור את משלוחי הנשק לישראל. כמו בהיבטים אחרים של המלחמה ועוד הרבה לפניה, גישה קשוחה יותר של הממשל האמריקאי, כמו גם של [בעלי ברית](#) אחרים [שהכירו](#) פומבית בכך שישראל משתמשת בהרעבה כנשק במלחמה, הייתה עשויה להציל את ישראל מעצמה.

”גישתה של ישראל לחלוקת סיוע, במיוחד בצפון הרצועה”, [סיכמו האנליסטים של ”קבוצת המשבר הבינלאומית” \(ICG\)](#) בתחילת אפריל 2024:

”הייתה עד כה כישלון מוחלט. היא לא תיאמה בין הפעולה הצבאית לבין הפעולה ההומניטרית, היא סיכנה עובדי סיוע ואת מקבלי הסיוע, ועצרה לעיתים קרובות שיירות סיוע. היא תקפה משטרה אזרחית בטענה על קשר לחמאס וכפתה עליה לסגת, מה שהותיר את האספקה פגיעה לביזה, אם על ידי אלו שביקשו להרוויח פטנה ואם על ידי עזתים מיואשים ורעבים. היא ניסתה לעקוף את מערכת הסיוע הבינלאומית ואת הפרוטוקולים שלה לפניעת רעב קטלני ותגובה אליו, כשהיא מחלקת סיוע על בסיס נקודתי בטמרה לבנות רשת שתנהל את עזה עבורה לאחר הפלחמה. היא הפנתה סיוע לפשפחות גדולות שהסכימו לאמץ את האג'נדה שלה ופגעה באלו שסירבו, תוך כדי שהיא מטתכנת בפגיעה בפרקם החברתי העזתי בצורה שעל פי בכירים אמריקאים הזכירה את מוגדישו בתחילת שנות התשעים.”

אין זה מקרי שהבחנה זו מהדהדת את ההקצנה במדיניות של ישראל שנה מאוחר יותר, במרץ 2025, אשר הובילה לצלילתה של עזה לרעב חמור במיוחד. מדובר באותה ממשלה ובאותה מערכת ביטחון למעט שני משתנים: ביידן הוחלף על ידי טראמפ, ולא היה עוד ממשל שיציב גבולות קלושים לישראל, ונתניהו הצליח להיפטר מהרמטכ”ל הלוי ולהחליפו במזכירו הצבאי לשעבר זמיר, [שלא הצליח וספק אם ניסה להשתלט על רעיון העוועים של ”הקרן ההומניטרית לעזה”](#) (וראו עוד בהמשך).

טידינגס. "למדתי מהר מאוד לא לשתות מהמים שלי או לאכול את האוכל שהבאתי איתי בנוכחות עובדי הבריאות, כי הם העבירו ימים רבים כל כך בלי כלום." אחות אחרת – עבירה מוחמד – סיפרה ש"כל מי שפגשנו הראו לנו תמונות של עצמם מלפני אוקטובר. כולם איבדו בין כ-10 לכ-30 קילו ממשקלם. רוב המטופלים והצוות נראו כחושים ומיובשים." ד"ר נהרין אחמד העידה ש"אצל כל מטופל שטיפלתי בו היו עדויות לתת-תזונה. לדוגמה, ריפוי פצעים לקוי וזיהומים המתפתחים במהירות."

רופאים, אחיות ופרמדיקים העידו שראו תינוקות שנולדו בריאים חוזרים לבתי החולים ומתים מהתייבשות, רעב או זיהומים שנגרמו מחוסר יכולתן של אימהותיהם המורעבות להניק וממחסור בתחליפי חלב ובמים נקיים. ד"ר ארהאם עלי סיפר ש"אימהות מורעבות היו מגיעות לטיפול נמרץ ומתחננות לתחליף חלב כדי להאכיל את ילדיהן שזה עתה נולדו. תינוקות בני מספר שעות או ימים בלבד היו מגיעים לבית החולים במצב של התייבשות קשה, זיהומים והיפותרמיה. תינוקות רבים מתו ממצבים שכולם ללא יוצא מן הכלל היו ניתנים למניעה." ד"ר אמאן עודה, שעבדה ביחידת טיפול נמרץ ילודים, סיפרה ש"מספר תינוקות מתו בכל יום בשל מחסור בצידוד רפואי ובתזונה מתאימה. נאלצנו לקבל החלטות קשות לגבי איזה תינוק חולה מאוד יחובר למכונת הנשמה בשל מחסור בצידוד." ד"ר אדם המאווי, ד"ר מארק פרלמוטר, מוניקה ג'ונסטון והילהלמי מאסיי היו בין אלו שהעידו שילדים רבים מאלו שטיפלו בהם סבלו מתת-תזונה, ויחד עם הזיהומים והמחסור בצידוד בבתי החולים התוצאה הייתה שילדים שמותם היה ניתן למניעה נפטרו מפציעהם. עדויות של עצתים סיפרו סיפור דומה.

הגידול הניכר במשאיות המסחריות מנע את האסון שרבים חששו שיתרחש ברצועה לפני הפלישה לרפיח, אך הצניחה בכמויות הסיוע ההומניטרי, ובאופן כללי יותר השפעת הלחימה ברפיח והעקירה של יותר ממיליון איש ממנה, הובילו לכך שהמגמה החיובית שהחלה לפני כן התהפכה. הפלישה לרפיח הובילה גם לסגירת מרכזים לטיפול בתת-תזונה וניתקה אלפי ילדים מטיפול חיוני. בסוף מאי דיווח האו"ם על סקר תזונה שמצא שמבין הילדים שנסקרו 85% לא אכלו במשך יום שלם לפחות באחד משלושת הימים שקדמו לסקר. עד יולי פחת מספר האנשים בעזה שהגיע אליהם סיוע הומניטרי בכ-700 אלף נפש לעומת אלו שסוכנויות הסיוע הצליחו להגיע אליהם לפני הפלישה לרפיח. חלק גדול מהסיוע שנועד להיכנס דרך מעבר רפיח נתקע שבועות ארוכים, וכמות המזון שהגיעה לאוכלוסייה בדרום צנחה משמעותית.

ביוני 2024 עדכו ארגון הבריאות העולמי שיותר מ-8,000 ילדים מתחת לגיל 5 אובחנו כסובלים מתת-תזונה חריפה מאז אוקטובר 2023, וביניהם 1,600 ילדים עם תת-תזונה חריפה חמורה. יש לציין שהעלייה בנתוני התת-תזונה נבעה גם מבדיקות מקיפות יותר שבוצעו, שלימדו גם על הערכת החסר לגבי התת-תזונה בחודשים הקודמים. נשים נותרו הקורבנות שדובר עליהן פחות. בסקרים של שקאקי מיוני ומספטמבר דיווחו יותר מ-30% מהנשאלים שאין להם מזון מספיק ליום או יומיים. דיווחים על תמותה של ילדים מגורמים הקשורים לתת-תזונה ולחוסר טיפול רפואי המשיכו.

באוקטובר 2024 התפרסמו עדויות של אנשי רפואה על מראות שהיו עדים להם בתקופת התנדבותם ברצועה לאורך השנה האחרונה. "האנשים האלה רעבו", העידה האחות מריל

בדצמבר. עוד יותר מכך הייתה זו הפסקת האש בינואר 2025 שמנעה הידרדרות גדולה יותר ברצועה בשלב זה, אבל צפון הרצועה במיוחד נותרה "המעבדה" למה שניסתה ישראל לעשות מאז מרץ 2025 בקנה מידה גדול יותר, על רקע משבר רעב כרוני ברצועה שהשפעותיו על רבים מתושבי עזה כבר היו חמורות.

עד סוף 2024 טופלו בעזה כ-40 אלף ילדים בין גיל 6 חודשים ל-5 שנים שסבלו מתת-תזונה. כ-8,000 מהם סבלו מתת-תזונה חריפה חמורה. אלו לא היו כל הילדים שהוערכו כסובלים מתת-תזונה בגילים אלו. ילדים מעל גיל 5 אינם נכללים בנתונים אלו, גם לא מבוגרים, ואבחון וטיפול בנשים בהיריון ובנשים מניקות היה מוגבל גם הוא. מעבר לכך, בדיקת היקף הזרוע הרווחת לזיהוי תת-תזונה בעזה מזהה רק חלק ממקרי התת-תזונה, בדרך כלל לא יותר מ-40%-50%. כדי לזהות את כלל המקרים של התת-תזונה היה דרוש לשלב אותה עם בדיקות הבוחנות את היחס בין משקל לגובה, אך הן מסובכות לביצוע ולרוב לא היו אפשריות בעזה בשל הקושי להכשיר בוחנים, חוסר בציוד מתאים והאינטנסיביות של המלחמה.

מחקרים שונים, גם אם מוגבלים בהיקפם ובמה שניתן ללמוד מהם, הצביעו על תמותה עקיפה של אלפים עד סוף 2024 כתוצאה של המלחמה. זהו מספר ניכר גם אם נמוך ממה שרבים הניחו שיהיה בעזה עד אז. מערכת הבריאות שהתקיימה בעזה, החיסונים שניתנו לילדים, העובדה שלא הייתה התפרצות מגפות קטלניות ברצועה, העובדה שישראל אפשרה הכנסת סיוע רב יותר בנקודות קריטיות וכן מערכת התמיכה הקהילתית והמשפחתית ומערכת הסיוע שטיפלה בילדים, בנשים בהיריון ובנשים מניקות והזינה אותם — כל הגורמים האלה חברו למניעת אסון גדול יותר ברצועה. באותו זמן, מעדויות רבות עולה שהשפעת התת-תזונה על תמותה כתוצאה מהשילוב עם מחלות, הקושי להשתקם מפציעות והחוסר בגישה לטיפול רפואי, הייתה ככל הנראה נרחבת יותר ממה שאפשר ללמוד מהמחקרים שנערכו עד

אפילו ההכנסה המוגברת של משאיות מסחריות החזיקה מעמד חודשים ספורים בלבד. באוקטובר 2024, כחלק מטיהור צפון הרצועה מכוחות חמאס ומתושביה, צנחה כמות משאיות המזון (וכמות המשאיות בכלל) שאפשרה ישראל להכניס לרצועה. באותו חודש גם יצאה הוראה ממתפ"ש המחייבת את עובדי ארגוני הסיוע של האו"ם שטיפלו בסיוע שהגיע מירדן למלא טופס מיוחד שבו הם מזדהים ומאשרים את הצהרת המטען שיוצא לעזה. החשש של עובדי הסיוע שחתימה על טופס כזה עלולה לסבך אותם בתביעות על סיוע לארגון טרור הביא לצמצום משמעותי בכמות הסיוע מירדן, שהיה צינור מרכזי לעזה. המגבלות שהציבה ישראל לארגוני הסיוע צמצמו מאוד גם את כניסתם של עובדי רפואה לרצועה. במקביל לכך, אפשרה ישראל לכנופיות ברצועה לבזוז משאיות סיוע שנכנסו מדרומה בהיקפים גדולים. צה"ל נימק זאת בחשש לפגיעה בעובדי סיוע אם יתערב, אולם מאוחר יותר התברר שהיה זה חלק מתמיכתה של ישראל בכנופיות ברצועה, ובראשן זו שהנהיג יאסר אבו שבאב, שהאו"ם זיהה כאחראי מרכזי לביזת המשאיות.

נראה שהחולשה של ממשל ביידן לקראת הבחירות המתקרבות בארה"ב מילאה תפקיד בהחלטתה של ממשלת ישראל לחזור למדיניות אינטנסיבית יותר של הרעבה. למרות דרישת הממשל באוקטובר 2024 לאפשר הכנסה של 350 משאיות סיוע ושל 50-100 משאיות מסחריות לכל הפחות מדי יום, בהתאם להתחייבויותיה של ישראל ממרץ של אותה שנה, המתונה ישראל עד שצפון הרצועה אכן טוהרה מרוב תושביה לפני שאפשרה הכנסת סיוע בכמויות גדולות יותר

הסיוע לטובת מערך שישרת טוב יותר את מטרותיה של ישראל, [ביקשה הממשלה "להניע" את האוכלוסייה לדרום הרצועה](#) כדי לקדם את [יישום תוכנית "ההגירה מרצון"](#) של טראמפ, כלומר את [הטיהור האתני](#) של הרצועה, כפי שהיה [ברור למדי](#) מהשלבים המוקדמים של יישומה [ואף מפעילותו של הצבא בסוף 2024](#). אחרי הכול, שלושה מתוך ארבעת מרכזי חלוקת הסיוע של "הקרן ההומניטרית לעזה" היו בדרום הרצועה, [ושניים מיוזמי הקרן](#) גם עמדו מאחורי תוכנית טראמפ ליצירת "ריבירה" בעזה לאחר פינוי חלק גדול מהעזתים למדינות אחרות. חלק מהתכנון המקורי כלל את הרעיון של יצירת אזורים בדרום הרצועה שבהם ישוכנו העזתים וינתן להם סיוע ברוח "[העיר ההומניטרית](#)" שהכריז עליה שר הביטחון ישראל כ"ץ, שנועדה להיבנות על חורבות רפיח ולקדם את "ההגירה מרצון" מעזה.

"הקרן ההומניטרית לעזה" הייתה [טרגדיה ופארסה גם יחד](#). כפי שרבים ציינו, אף עובד סיוע הומניטרי לא היה מתכנן מתווה שבו האוכלוסייה נאלצת לצעוד קילומטרים באזור מלחמה כדי להגיע למספר קטן מאוד של נקודות חלוקת סיוע, במקום שהסיוע יגיע לאוכלוסייה במאות נקודות חלוקה, כפי שהדבר נעשה בחלוקת הסיוע של האו"ם וארגוני הסיוע. כל אדם עם שכל ישר יכול היה להבין שבתנאים כאלו בעיקר החזקים יותר באוכלוסייה יגיעו לסיוע, ורבים ייפגעו בדרך אליו. המהירות שבה נקודות חלוקת הסיוע הפכו להיות מלכודת מוות למאות רבות של עזתים שנורו בידי צה"ל בניסיון "לנהל באש" את ההמון העזתי מזה הרעב הייתה אולי פחות צפויה, אבל לאור הדה-הומניזציה של העזתים בעקבות זוועות השבעה באוקטובר והיקף הרעב ברצועה, גם את התרחיש הזה היה אפשר לחזות.

"הקרן ההומניטרית לעזה" לא נועדה להיות הומניטרית ולא עבור עזה. היא נועדה ליצור מערך חלוקת סיוע שיחליף את מערכת חלוקת הסיוע של האו"ם, יעניק לישראל שליטה גדולה ככל האפשר בחלוקת הסיוע ודרכה בעזתים

אז. כבר ראינו עדויות ברוח זו, ולכך ניתן להוסיף [סקר שערכו חוקרים](#) בקרב 78 אנשי רפואה שהתנדבו בעזה בין אוגוסט 2024 לפברואר 2025, שהעידו שבכל הקשור להשפעות העקיפות של המלחמה, תת-תזונה הייתה הבעיה הרפואית הנפוצה ביותר שנתקלו בה, והיא הייתה גורם שהחמיר את תוצאותיהן של פציעות ומחלות והביא למוות שיכול היה להימנע אחרת.

כל זה לא שינה את שיקולי ממשלת ישראל כאשר החליטה להטיל במרץ 2025 מצור טוטלי על רצועת עזה. גם אז, [ההערכה של מערכת הביטחון](#) הייתה שמה שיזיז את חמאס זה "לחץ פנימי והסוגיה ההומניטרית".

השיקולים האסטרטגיים של ממשלת נתניהו

"תמיד ידענו שזה על הקצה", נדב איל מצטט גורם בכיר, "וצחקו על רסאן עליאן. ידענו שהמצב חריף". עוד הוא כותב:

"הממשלה לא רצתה ברעב המוני בעזה, ולו רק משום שידעה שזה יתהפך על ישראל. אך היא ידעה שעזה קרובה למצב של רעב, והפשיכה ללכת על חבל דק שסיכן אוכלוסייה שלמה באסון הומניטרי. זה לא נעשה מתוך שיקולים אסטרטגיים, בעיקר מתוך חשש פוליטי מבן גביר, סטוריץ' ודעת הקהל."

מבלי לזלזל בחשש מתגובת הבייס של הימין, נדמה שלממשלת נתניהו היו גם שיקולים אסטרטגיים. מלבד הניסיון לפגוע ביכולת ה"משילות" של חמאס ברצועה ולהחליש את האו"ם ואת ארגוני

היה צורך בפתרון יסודי יותר לבעיית עזה. אפשר להניח שזו הייתה אחת הסיבות לכך שישראל לא שעתה להצעת האו"ם במאי 2025 [להקים מנגנון פיקוח מדוקדק עוד יותר](#) על הסיוע שנכנס לעזה, במקום לנסות להחליף את מערך הסיוע, במטרה לשכך את חששותיה של ישראל מפני השתלטות חמאס על הסיוע.

נתניהו, סמוטריץ' וכ"ץ לא הותירו ספק באשר לכוונותיה של הממשלה. קבלת הסיוע במרכזי החלוקה הייתה מותנית, [לפי נתניהו](#), באי-חזרתם של העזתים למקומות יישוביהם: "אנחנו הורסים עוד ועוד בתים, אין להם לאן לחזור. התוצאה היחידה המתבקשת תהיה רצון של העזתים להגר אל מחוץ לעזה. הבעיה העיקרית שלנו היא במדינות קולטות". ההודעות שיצאו מלשכת שר הביטחון [הגדירו במפורש](#) את תוכנית הלחימה ככוללת את העברתם של תושבי עזה לדרומה כשלב בדרך ליישום תוכנית "ההגירה מרצון". כאשר נשאל סמוטריץ' כיצד תיראה תמונת הניצחון במלחמה, [הוא השיב](#): "כשעזה חרבה לחלוטין, אזרחיה מרוכזים מדרום לציר מורג ומתחילים לצאת במספרים גדולים למדינות שלישיות". בחזונו, "צה"ל ממשיך עוד לטהר, להפוך כל אבן ולהשמיד תשתיות. האזרחים העזתים מרוכזים בדרום, מיואשים לחלוטין, מבינים שאין שם תוחלת ואין מה לחפש בעזה. הם מחפשים רילוקיישן ולהתחיל חיים חדשים במקומות אחרים. זה שם את ישראל אחרת ומקריין על המרחב כולו, כולל המקום הזה שאנחנו יושבים בו בחמישים השנים הבאות".

עצמם, ויכשיר את הדרך להשגת המטרות מרחיקות הלכת יותר של ממשלת ישראל. ההיגיון שעמד מאחוריה [נוסח יפה על ידי גבי סיבוני וארז וינר באפריל 2025](#):

"המפתח לעמידה במטרות הפלחמה נמצא בהשמדת חמאס צבאית ושלטונית, קרי השמדה מלאה של חמאס כישות השולטת אזרחית ברצועה. זהו תנאי הכרחי לתבוסה מוחלטת של הארגון. זהו תנאי הכרחי, אבל לא תנאי מספיק. חמאס הינו סימפטום של בעיה חמורה ורחבה יותר ברצועת עזה. התשתית הפסיכולוגית ותודעת הציבור הפלסטיני הינה תודעת מאבק נצחי להשמדת מדינת ישראל, וניתן להניח שגם אם תימצא בעתיד חלופה שלטונית ברצועת עזה אחרי תבוסה מוחלטת של חמאס, הרי שזרמי העומק יימשכו ובתנאים אלה יהיה זה רק עניין של זמן עד להתפתחותו של איום מחודש על מדינת ישראל מרצועת עזה [...]"

לצורך זה על צה"ל ומדינת ישראל לייצר את התנאים להגירה של אוכלוסיית עזה. צה"ל פועל כעת במרחב רפיח שמטנו פונתה האוכלוסייה במטרה לכבוש את הפרחב ולטהר אותו עד לציר פורג. מנוף הלחץ העיקרי על חמאס הוא הבידול שלו מהאוכלוסייה. כיום הפרחב ההוטיטרי בטואסי נמצא בשליטה מוחלטת של חמאס. פיני האוכלוסייה מפרחב הטואסי יותר את חמאס ללא המנוף המרכזי שלו. לכן, מוצע להקים מרחב הוטיטרי חדש באזור רפיח ולהעביר אליו את אוכלוסיית עזה דרך נקזים שיטנעו מעבר של גורמים עוינים. במרחב ההוטיטרי החדש ברפיח יוקם ממשל צבאי זמני חלקי באופן שתאפשר בו חלוקה של הסיוע ההוטיטרי בשליטה של צה"ל ובאמצעות גורמי סיוע בניהול ופיקוח של חברות אבטחה זרות, בפודל שעבד כבר במרחב הרצועה. באופן כזה יוכל צה"ל לפקד את פעולתו ההתקפית בשאר רצועת עזה, שתפונה מאוכלוסייה לפתחם החדש. המתחם הזה יהווה גם מחנה מעבר שיאפשר הגירה של האוכלוסייה למדינות שייאותו לקבל את תושבי עזה."

כמו בהיבטים אחרים במלחמה של ישראל בעזה, המחויבות להשמיד את חמאס ולוודא שזוועות השבעה באוקטובר לא יתרחשו שנית הצדיקו פגיעה נרחבת באוכלוסייה האזרחית: מכיוון שהיא נתפסה כשטופה באידאולוגיה חמאסית,

התמונה המלאה של השלכות ההרעבה של עזה לאורך המלחמה תתברר רק בעתיד, אך ראוי לציון הקשר ההדוק בין מדיניותה של ישראל לגבי הכנסת הסיוע לעזה בכל שלב מאלו שנדונו לעיל לבין היקף הרעב ברצועה. המתאם הזה הומחש היטב במאמר [שהתפרסם בכתב העת הרפואי לאנסט](#) באוקטובר 2025, ובו נבחנת מגמת התת-תזונה בקרב ילדים מתחת לגיל 5 בעזה, בהתבסס על יותר מרבע מיליון מדידות בין ינואר 2024 לאוגוסט 2025 באתרים של אונר"א. ראוי לזכור שכל אחוז כזה מייצג אלפי ילדים הסובלים מתת-תזונה, על כל המשמעות הנגזרת מכך לבריאותם הפיזית, הנפשית והקוגניטיבית:

אבל כאן ייתכן שאכן היו חילוקי דעות משמעותיים בין הממשלה לכמה מבכירי צה"ל, שכמו אחרים מאלו שאיתם נועצו, [היו מודאגים עוד בשלב תכנון](#) "הקרן ההומניטרית" שהיא נועדה לשמש למטרה של כיבוש ישראלי מתמשך של עזה על כל הכרוך בכך לפלסטינים. היה גם [קושי למצוא מדינות שלישיות](#) שיהיו מוכנות לקלוט את הפלסטינים. כך או כך, ראוי לזכור עובדה פשוטה: ללא הרעב הכבד בשאר הרצועה, העזתים לא היו צפויים לעשות את כל הדרך הארוכה והמסוכנת למרכזי חלוקת הסיוע. גם אם ישראל לא צפתה את הקריסה לרעב קטלני בהיקף שהתרחש ברצועה, מצוקת רעב חריפה בעזה שתאלץ את העזתים להגיע למרכזי חלוקת הסיוע לא הייתה "טעות" בתוכנית, אלא חלק ממנה.

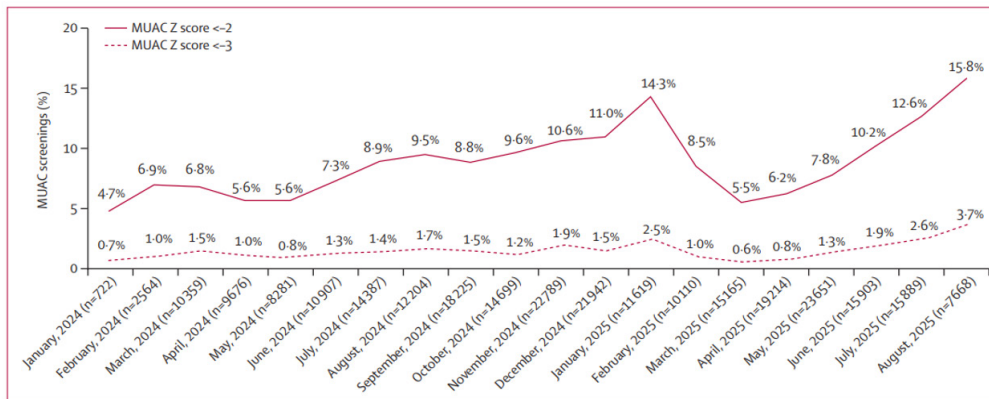

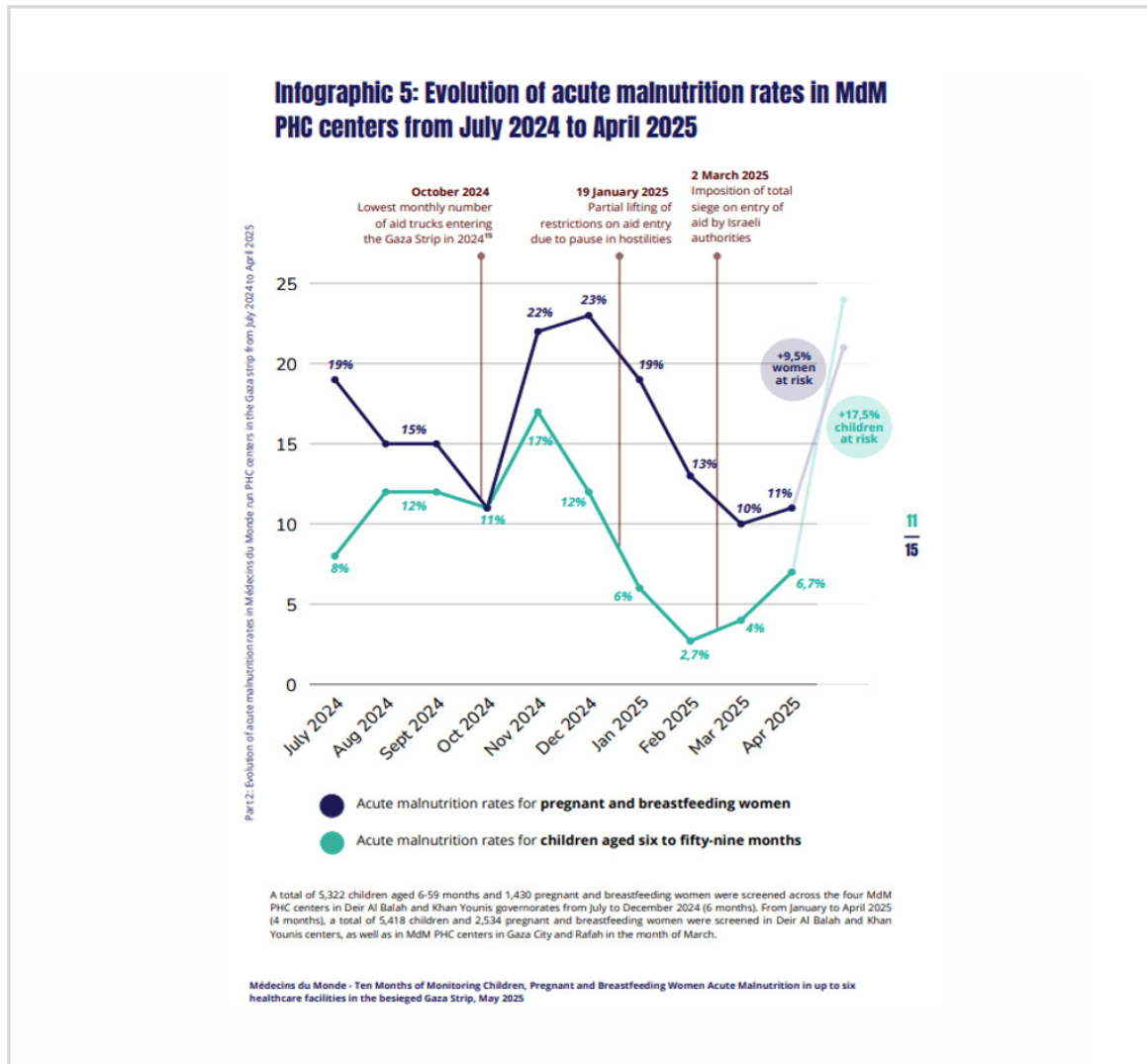
Figure 2: Monthly prevalence of moderate-to-severe and severe wasting malnutrition among children aged 6-59 months in Gaza (Jan 1, 2024-Aug 15, 2025)
265 974 screening measurements were recorded during this time period. Moderate-to-severe wasting was defined as MUAC Z scores of less than -2. Severe wasting was defined as MUAC Z scores of less than -3. MUAC=mid-upper arm circumference.

המלחמה, וחשף נתונים קשים במיוחד מתקופת ההרעבה המסיבית בהתייחס לילדים מתחת לגיל 5 ולנשים בגיל הפוריות:

”עזה הפכה למוקד של אחד מפשברי התת-תזונה החמורים ביותר שהיו ניתנים לפנייה במאה ה-21. אסון פתפתח זה אינו תוצאה של בצורת או אסון טבע — זהו משבר מכוון, מעשה ידי אדם, הנובע מהמצור הישראלי המכוון על מזון וסיוע אחר, יחד עם ההרס השיטתי של תשתיות אזרחיות חיוניות להישרדות. לפני הפלחמה הזו, תת-תזונה חריפה בעזה כמעט שלא הייתה קיימת, והשפיעה על 0.8% בלבד מהילדים מתחת לגיל חמש. נתונים חדשים מהערכת MedGlobal בארבעה מתוך חמשת המחוזות ברצועה בסוף יולי מצביעים על עלייה טדאינה בתת-תזונה חריפה. הערכתנו חושפת כי כ-16.8% מהילדים

המחשה דומה אפשר למצוא בנתונים של ארגון סיוע אחר בעזה, **Médecins du Monde**. הקו הירוק מסמן תת-תזונה בילדים מתחת לגיל 5; הכחול — נשים בהיריון ובנשים מניקות. הארגון החל לערוך מדידות רק ביולי 2024, ובסיס הנתונים קטן בהרבה ומתבסס רק על דיר אל-בלח וח'אן יונס. מטבע הדברים, הנתונים אינם זהים, אבל המגמה נשאר דומה. עוד ראויה לציון קביעת הארגון שתוך פחות משנה וחצי הגיעו נתוני התת-תזונה בעזה לרמה דומה, לאלו של מדינות עם משבר ארוך של תת-תזונה, כגון תימן וניגריה.

ארגון סיוע אחר בעזה — Medglobal — **דיווח גם הוא** באוגוסט 2025 על עלייה קיצונית בנתוני התת-תזונה בקרב ילדים מתחת לגיל 5 לאורך

פתחת לגיל חמש סובלים כעת מתת־תזונה חריפה — עלייה מבהילה של 2,000% בהשוואה לרמות שלפני העימות. משטעות הדבר היא שכיום מוערך כי אחד מכל שישה ילדים פתחת לגיל חמש סובל מתת־תזונה חריפה, לעומת אחד מתוך 125 לפני המלחמה [...] בקרב נשים בגיל הפוריות, אחת מכל חמש (22.2%) סובלת מתת־תזונה חריפה. נערות ונשים צעירות (בגילאי 15–19) נפגעו במיוחד, כאשר 39% מהן סובלות מתת־תזונה חריפה.”

באוקטובר 2025 פרסמו יותר מ־150 עובדי רפואה אמריקאים שהתנדבו בעזה מכתב פומבי לנשיא טראמפ. הם העידו על השפעות השילוב בין התת־תזונה לתנאים הרפואיים בעזה על מותם של חולים בניתוחים, על הפלות, על “מגפה” של ילדים הנולדים בתת־תזונה, על חוסר היכולת של אימהות להניק ועל תמותה ממחלות. להערכתם, הנתונים על מוות ישיר מתת־תזונה הם אחוז קטן מהתמותה הכוללת כתוצאה של מדיניות ההרעבה של ישראל ומדיניותה בעזה בכלל. סקר של המרכז הערבי בווינגטון שהתפרסם בפברואר 2026 מצא כי 90% מהמשיבים מעזה דיווחו שהם או בני משפחה נזקקו לתרופות או אספקה רפואית לאורך המלחמה ולא היו יכולים להשיגה. 85% דיווחו שהם או בני משפחה חוו רעב פעמים רבות במהלך המלחמה, ו־81% דיווחו שהם או בני משפחה לא הצליחו למצוא מי שתייה במספר הזדמנויות לאורך המלחמה. בין 46% ל־57% ציינו שהיו עדים למקרים רבים שבהם אנשים התחננו למזון או למים.

ימים יגידו מה נגלה על התמותה בעזה ועל הנזק שנגרם לאוכלוסייה האזרחית ובעיקר לשכבות פגיעות במיוחד — ילדים, נערות, נשים, קשישים וקשישות — כתוצאה של ההרעבה בעזה. אולם החברה הישראלית תצטרך ביום מן הימים להכיר בעובדה בסיסית: ידינו שפכו את הדם הזה.

אחרית דבר

[בהחלטת מועצת הביטחון מ-2018](#), המגנה בחריפות הרעבה מסוג זה. נורמה זו לא מנעה בשנים האחרונות ממדינות שונות [להשתמש בהרעבה כנשק](#), לעיתים קרובות בתמיכת מעצמות שהצהירו עליה כפשע במועצת הביטחון. אבל ספק אם מקרה אחר כלשהו חתר תחת הנורמה הזו כמו המקרה של ההרעבה השיטתית, המדוקדקת והגלויה לעין כול של עזה על ידי ישראל – בשל התמיכה הניכרת במדיניות זו מצד מעצמות המערב ובראשן ארה"ב, אותן מדינות המתיימרות להוביל סדר בין-לאומי ליברלי המציית לשלטון החוק.

כמו בשאר ההיבטים של מלחמת ישראל בעזה, למעשינו יש משמעות לחיי אדם ברחבי העולם. אין זה מפתיע שכמה מהבולטים בהכחשה הישראלית ובמתן הלגיטימציה למדיניותה בעזה [מבקשים לערער את יסודות החוק הבין-לאומי המודרני](#) כמו גם את [מערך הסיוע הבין-לאומי](#). כידוע, זהו מאמץ גלובלי המשותף לממשלות, ובאופן בולט ממשל טראמפ, ולתנועות ימין ברחבי העולם, והוא [צפוי לגבות קורבנות רבים](#). גם במובן זה, עזה היא מעבדה למה שכבר מתרחש ועלול להמשיך ולהתרחש במקומות רבים אחרים ברחבי העולם, בהעדור מאבק גלובלי נגדי לשיקום נורמות מוסריות וחוקיות בסיסיות לגבי המותר והאסור בשעת מלחמה ומעבר לה.

כפי שאפשר לראות לאורך הדיון, בשנתיים וחצי האחרונות שימשה עזה במידה רבה כמעבדת ניסוי לא רק לשיטות לחימה, אלא גם לאדריכלות של הרעבה וניהול אוכלוסייה באמצעות מחסור. משום כך, השאלות שנדונו לעיל על גבולות החוק הבין-לאומי, האחריות הפלילית והמוסרית של מקבלי החלטות ושיתוף הפעולה של שחקנים בין-לאומיים שידעו ושתקו או תמכו – ימשיכו להעסיק בתי דין, ועדות חקירה, ארגוני חברה אזרחית ואנשי אקדמיה עוד שנים רבות. יש להניח שגם בישראל עצמה, ביום שבו יתנתק מעט הדיון הציבורי מההווה הנוכחי, יחזרו המספרים, המסמכים והציטוטים שעלו כאן אל מרכז הבמה, ותעלה השאלה מי ידע, מה ידע, ומתי.

לא ירחק היום שבו לא נוכל עוד לדבר על דוקטרינות ביטחון, על "ניהול סכסוך" ועל "הרתעה" מבלי להתמודד עם השימוש המכוון ברעב ככלי מדיני וצבאי. מי שינסו לעצב מחדש את מערכת היחסים בין ישראל לפלסטינים או את סדר היום האזורי והבין-לאומי, לא יוכלו עוד להסתפק בשפה של טעויות וכשלים. הם יידרשו להכרעה ערכית מפורשת: האם הרעבה, גם כשהיא עטופה בחישובים טכניים ובהצדקות ביטחוניות, היא קו שאיננו מוכנים עוד לחצות – או שמא היא כלי נוסף בארגז הכלים של מדיניות הפעלת הכוח של ישראל.

לשאלה זו יש השלכות מעבר לישראל. האיסור החמור להשתמש בהרעבה כנשק במלחמה הוא חדש יחסית, אבל נורמה זו הלכה והתבססה בעשורים האחרונים, כפי שבא לידי ביטוי למשל

עריכת תוכן: ד"ר אסף דוד

עריכת לשון: איילת הרינג

תמונות: רויטרס

עיצוב גרפי: שחר ליבנה